

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК УЧАСНИК ВІДНОСИН ПУБЛІЧНОЇ ВЛАСНОСТІ

Гусь А.В.,

аспірант Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(м. Донецьк, Україна)

Article is devoted to the question of identifying the role of State University in property relations. Analyzed the relationship between the concepts of public legal entity and legal entity of public law. Examined subject composition of public property relations.

Keywords: *Public property, public legal entity, legal entity of public law, State University, subject.*

Сьогодні дослідження відносин у сфері освітянської діяльності набувають дедалі більшого резонансу, що обумовлено, перш за все трансформацією інституту власності, корінними змінами в економіці та соціальному житті не лише країни, але й усього світу за останні 20 років.

Як свідчить аналіз чинного законодавства, всі ВНЗ, поряд з виконанням своєї основної місії – реалізації відповідних освітньо-професійних програм вищої освіти – можуть у певних межах займатися і господарською діяльністю (що стосовно першої має додатковий характер), виступаючи при цьому в якості учасників господарських правовідносин. Причому, порівняно з іншими видами освітніх установ, які, як правило, є пасивними учасниками названих правовідносин, вузи постійно беруть участь і в активних – господарсько-виробничих відносинах. Дійсно, господарські можливості вузів далеко не вичерпуються споживанням продукції, виробленої іншими суб'єктами (до речі, споживчі господарські операції розглянутих організацій в строгому сенсі не охоплюються поняттям господарської діяльності): вони самі можуть бути повноцінними виробниками товарів, робіт і послуг, відчужуючи їх на відплатних засадах.

З прийняттям Господарського та Цивільного кодексів України (далі – ГК та ЦК України) вирішено багато питань, пов'язаних з діяльністю юридичних осіб – господарських організацій. Між тим законодавець чітко не встановив критерії розмежування юридичних осіб на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права. Якщо Цивільний кодекс поділяє їх за ознакою створення, то Господарський кодекс України взагалі не поділяє господарські організації на публічні та приватні. З набранням кодексами чинності тенденція наукових досліджень склалась таким чином, що науковців більше цікавила правова природа юридичних осіб приватного права, а визначенню правового статусу юридичних осіб публічного права до останнього часу присвячувались, на жаль, поодинокі наукові дослідження. Сьогодні ж ця тематика активно розробляється представниками донецької школи господарського права: в Інституті економіко-правових досліджень НАН України з 1 січня 2012 року розпочато роботу над виконанням трірічної науково-дослідної теми «Правове забезпечення ефективності управління об'єктами публічної власності». Все це свідчить про необхідність поглибленого теоретичного аналізу проблем, пов'язаних з визначенням місця державного вищого навчального закладу (далі – ДВНЗ) у відносинах публічної власності.

У правовій літературі використовуються два схожих за змістом поняття: «юридична особа публічного права» та «суб'єкт публічного права». Тож як співвідносяться ці категорії?

Ще на початку ХХ сторіччя відомий цивіліст Г. Шершеневич писав: «Юридические лица публичного права возникают помимо воли частных лиц. Они создаются или исторически, или в законодательном порядке. В свою очередь, «частные юридические лица устанавливаются по воле частного лица, выраженной в юридической сделке, в договоре, в завещании, в акте дарения» [1, С. 137]. Загалом російській цивілістичній науці, ще з революційних часів, притаманна тенденція до виділення держави як основної юридичної особи публічного права.

Сьогодні поняття юридичної особи публічного права перш за все розкривається у ст. 81 ЦК України, яка передбачає, що «юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права». Але застосований цивілістами критерій розмежування у цьому разі викликає деякі сумніви, які однозначно підтримує І.В. Спасибо-Фатеева: «Вспомним, что в соответствии с Гражданским кодексом юридические лица бывают частного и публичного права с весьма спорным критерием, положенным в основу такого деления в ст. 81, – порядком их создания» [2, С. 12]. Є.О. Харитонов також зазначає, що основним критерієм поділу слід вважати не порядок створення юридичних осіб, а цілі створення, а також галузь, у якій має діяти та чи інша особа [3, С. 126].

Виходячи з визначення публічної власності, засновниками юридичної особи публічної власності можуть виступати публічні утворення: держава, територіальна громада. Л.В. Вінер своє дисертаційне дослідження присвятив правовому статусу саме юридичних осіб, створених державою. Він відмічає, що держава в особі своїх органів може засновувати юридичні особи публічного права у формі державної установи, державного підприємства, казенного підприємства, державної корпорації [4, С. 14]. Тобто юридичні особи публічного права виступають своєрідним волевиявленням власного суб'єкта – держави або територіальної громади, відрізняючись від інших утворень обумовленістю правового статусу публічними цілями та завданнями діяльності, а також особливим цільовим призначенням майна для забезпечення здійснення публічних повноважень [5, С. 22-24].

Питання відносно суб'єктного складу відносин публічної власності залишається дотепер дискусійним. Так, Ю.М. Фролов до кола суб'єктів права публічної власності відносить суб'єкти цивільного права [6]. Н.Я. Якимчук – публічні утворення, а також юридичні особи, створені такими утвореннями. В.В. Галуцько, В.Д. Мазаєв – народ, державу, територіальну громаду. До класичних суб'єктів права публічної власності В.А. Устименко та Р.А. Джабраїлов відносять український народ, державу та територіальні громади.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що поняття «юридична особа публічного права» та «суб'єкт публічного права» або «публічний суб'єкт» співвідносяться як частка і ціле. За традицією вітчизняного права, народ України в особі держави або територіальної громади, як публічний суб'єкт, виступає засновником юридичної особи публічного права, створення якої направлено, у першу чергу, на реалізацію суспільних інтересів. Отже, ДВНЗ може розглядатися лише як юридична особа публічного права, а не його суб'єкт.

Список використаних джерел

1. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – Т. 1. /Г.Ф. Шершеневич.– М. : Статут, 2005. – 461 с. (Классика российской цивилистики).
2. Шевченко Я., Спасибо-Фатеева И. Частное предприятие – ошибка ХК? // Юридическая практика. – 2007. – № 8. – С. 1, 12-13.
3. Харитонов Є.О. Цивільне право України : Підручник / Є.О. Харитонов, О.В. Старцев. – К.: Істина, 2007. – 816 с.
4. Винер Л.В. Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Винер ; Львівський нац. ун-т. – Л., 2006. – 19 с.
5. Чиркин В.Е. Юридическое лицо публичного права // Журнал российского права. 2005. № 5. С. 22-24
6. Фролов Ю.М. Економічні права та свободи людини і громадянина в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ю.М. Фролов ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2005. – 20 с.